

Astana Girişiminin Başarı Şansı: Başarısız Ateşkes Girişimlerinden Dersler

Astana sürecinin uluslararası güç dengeleri ve yerleşik diplomatik teamüller açısından ifade ettiği anlam bir kenara bırakılırsa, Suriye gibi kompleks bir krizi çözebilme imkanını değerlendirirken, daha önceki diplomatik girişimlerin karşılaştığı temel açmazları hatırlamakta fayda vardır.

Şaban KARDAŞ

Suriye krizi son dönemlerin en karmaşık ve çözümünü zor sorunlarından biri olarak siyasi tarihte yerini alırken, farklı bölgesel ve uluslararası diplomatik girişimlerin denendiği bir sahaya da dönüştü. Suriye’de 2011 yılında barışçıl gösterilerin başlamasından itibaren çeşitli arabuluculuk inisiyatifleri devreye girerken, özellikle ülkenin hızla bir iç savaşa sürüklenmesine cevaben ateşkes-çatışmaların sona erdirilmesi ve barış görüşmelerini hedefleyen pek çok tek taraflı, bölgesel ve uluslararası mimari denendi. Arap Birliği veya BM çerçevesindeki girişimler akim kalırken, modern diplomasinin önemli isimlerince üstlenilen özel temsilcilik fonksiyonları ve bu temsilcilerce hayata geçirilmeye çalışılan değişik çatışma çözümü yöntemleri de sonuç üretmedi. Ağırlıklı olarak farklı fazlarda cereyan eden Cenevre görüşmeleri etrafında şekillenen uluslararası çözüm arayışları, dönem dönem bu süreçte yaşanan tıkanmışlıkları

aşmak amacıyla, Viyana süreci, Uluslararası Suriye Destek Grubu (USDG) gibi yenilikçi diplomatik girişimlere de sahne oldu. Bu bağlamda en son Türkiye, Rusya ve İran’ın ortak adımıyla hayata geçirilen Astana süreci, Suriye krizinin çözümüne dönük diplomatik çabaları yeniden canlandırmayı hedeflemektedir. Astana sürecinin uluslararası güç dengeleri ve yerleşik diplomatik teamüller açısından ifade ettiği anlam bir kenara bırakılırsa, Suriye gibi kompleks bir krizi çözebilme imkanını değerlendirirken, daha önceki diplomatik girişimlerin karşılaştığı temel açmazları hatırlamakta fayda vardır.

Ateşkes-siyasi çözüm açmazı

Öncelikle, ateşkes düzenlemeleri ile Suriye’nin geleceğine dair barış görüşmeleri arasındaki fasit dairenin bir türlü kırılmamasının daha önceki pek çok girişimi başlamadan sona erdiren temel sebep olduğu görülmektedir. Suriye krizinin çıkışının temelde

siyasi dönüşüm sorunundan kaynaklandığı hatırlandığında, Suriye’de ‘çözüm’ sonrasında tarafların üzerinde uzlaşacağı bir siyasi çerçevenin hayata geçirilmesine dönük adımların ne olacağı ve bu siyasi çerçevenin hangi parametreler üzerine oturacağı konusunda bir uzlaşımın olmadığı takdirde ateşkes girişimlerini hayata geçirmenin çok zor olduğu görülmüştür. Ateşkesin nasıl bir siyasi çözümü beraberinde getireceği konusundaki belirsizlik, özellikle sahadaki silahlı grupların siyasi düzlemde hareket eden aktör ve oluşumlardan kopuşunu beraberinde getirmiş, diplomatik müzakerelerde üzerinde uzlaşılan ateşkes düzenlemeleri kısa sürede anlamını yitirmiştir. Astana görüşmeleri özellikle muhalif askeri unsurları da sürecin içerisine katması hasebiyle önemli bir aşama kat etse de, temelde yatan ateşkes-siyasi süreç ilişkisine dair açmazı tamamen aştığını söylemek zordur.

Genel-yerel ateşkesler açmazı

İkinci olarak, kısmen Suriye'deki çatışma dinamiklerinin çok eksenli bir nitelik kazanmasının etkisiyle, ulusal ölçekte bir ateşkes yerine, ancak farklı bölgeleri kapsayan ateşkes düzenlemeleri üzerinde uzlaşmıştır. Ulusal düzeyde bir ateşkesin hayata geçirilememesi neticesinde savaşan grupların ateşkesi çatışma stratejilerinin bir parçası haline getirip bunu araçsallaştırdıkları görülmektedir. Savaşan gruplar ateşkes düzenlemelerinin getirdiği rahatlamaı kullanarak kuvvetlerini bir bölgeden diğerine kaydırmakta veya bozguncu (*spoiler*) davranışı sergilemektedir. Özellikle rejim ve dış destekçilerinin bu minvalde davranışını sürdürmesi, daha önceki ateşkes uzlaşmalarının başarısızlığının sonunu hazırlayan temel sebeplerin başında gelmektedir. Öte yandan, son dönemdeki ateşkes düzenlemelerinin çoğunda dışarıda bırakılan 'Nusra Cephesi' sorununun çözülemediği pek çok inisiyatifin de sonunu hazırlamıştır. Bozguncu davranışlarını ve ateşkeslerin araçsallaştırılmasını azaltmak için, "yerel koşulları dikkate alan fakat ulusal düzeyde geçerli olacak" bir ateşkes perspektifinin hayata geçirilmesi yönünde öneriler sıklıkla konunun uzmanlarıncı yapılmıştır. Astana süreci ile ortaya konan çatışmaların sona erdirilmesi vizyonuna bakıldığında, bunun da ülke geneline uyarlanabilecek kapsayıcı bir çerçeve koyamadığı ve Nusra sorununa kalıcı bir çözüm getiremediği görülmektedir.

Tarafsız kurumlar-çıkartı olan aktörler açmazı

Ateşkes çabalarında öncülüğü hangi aktörlerin oynaması gerektiği

diğer önemli bir tıkanma noktası olmuştur. Sahadaki yerel aktörlerin yanı sıra hangi dış aktörlerin barış girişimlerinin tarafı olacağı konusunda net bir uzlaşma yoktur. Suriye krizinin başından itibaren bölgesel düzeyde Arap Birliği ve uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler'in farklı girişimleri ile dışarıdan 'tarafsız' bir çözüm perspektifinin sonuca gidemediği net biçimde görülmüştür. Çatışmanın taraflarıyla doğrudan veya dolaylı ilişkisi olan bölgesel ve uluslararası aktörlerin çözüm arayışlarında roller üstlenebileceği kabul edilmiş, fakat tam olarak hangi dış aktörlere böylesi 'meşru' bir konum atfedileceği konusundaki uzlaşmazlık süregelmiştir. Cenevre görüşmelerinden dışlanan İran'ın sonraki aşamada sürece dahil edilmesi bu eksikliği giderme yönünde atılmış bir adımdır. Yine Viyana süreciyle birlikte ağırlıklı olarak uluslararası büyük güçlerin çıkarlarını dengeleyecek bir uzlaşma çatışmanın çözümünü hedeflenmiştir. Tüm bu çabalara rağmen çatışma sarmalı frenlenmemiştir. Buradaki önemli sorunlardan bir tanesi dış aktörlerle yerel aktörler arasındaki bağın tam olarak tanımlanamamasıdır. Uluslararası uzmanlarca varılan genel kanı, BM, dış aktörler ve yerel unsurları da içeren hibrid bir modelin barış girişimlerinde öne çıkmasıdır. Özellikle, USDG gibi, krize bir şekilde 'taraf' olan dış aktörlerin de sürecin içinde olmasının sahadaki gruplar üzerinde manivela elde edebilmek için hayati önemde olduğu kabul görmektedir. Yine, sahadaki grupların barış sürecinde temsilinin önemi de kabul edilmektedir. Astana'da ortaya konan model, sahadaki farklı grupların ve bunların temel destekçileri

Türkiye, Rusya ve İran gibi aktörlerin katılımına dayanması hasebiyle yaratıcıdır. Fakat, bunun diğer uluslararası mekanizmalar ve diğer krize müdahil aktörleri kapsayacak veya onlarla sinerji oluşturacak şekilde genişlemesi de başarısı için elzemdir.

Uygulama-yaptırım açmazı

Daha önceki, bir kısmı da aşırı iddialı ve gerçekçi olmayan takvimlere endeksli, ateşkes denemelerinin tıkanmış en önemli husus belli bir denetim ve yaptırım mekanizmasının kurulamamış olmasıdır. Öncelikle, rejim ve destekçilerinin sahada sergiledikleri bozguncu davranışı, ateşkes düzenlemelerinin sahada sıklıkla ihlalini ve zaman içerisinde tüm anlaşmanın çökmesini beraberinde getirmiştir. Yine, sahadaki hem rejim hem de muhalifler safındaki aşırı derecede parçalanmışlık ve siyasi süreçlere katılan aktörlerle sahadaki silahlı unsurlar arasında tam bir senkronizasyonunun sağlanamamış olmasının getirdiği sorunlar ateşkes düzenlemelerinin başarısızlığını hazırlayan bir diğer sebeptir. İhlallere karşı etkin bir yaptırımın devreye sokulamamış olması, varılan uzlaşılara olan güveni de yıpratmış, pek çok ateşkes düzenlemesi adeta ölü doğmuştur. Astana girişimi sahadaki etkili grupları bir araya getirmiş ve bunların dış destekçilerinin desteğiyle hayata geçirilmiş olsa da, daha önceki uygulama problemlerini aşacak bir yaptırım mekanizmasını henüz sunamamıştır. ○

ORSAM Başkanı, Doç. Dr.,
TOBB-ETÜ